

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2026. № 3.

ISSN 2307-2156

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2026.3.20>

УДК 338.246.8-043.96(477)

Д. В. Турчак,

к. держ. упр., керівник, Офіс підтримки відновлення

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-4887-2388>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПОСТКОНФЛІКТНИМ ВІДНОВЛЕННЯМ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

D. Turchak,

PhD in Public Administration, Head, Recovery Support Office

FOREIGN EXPERIENCE IN PUBLIC MANAGEMENT OF POST- CONFLICT RECOVERY AND THE POSSIBILITIES OF ITS IMPLEMENTATION IN UKRAINE

Визначено, що в сьогоденній час є чимало регіонів, де мають місце різноманітні політично-військові конфлікти, які ведуть за собою знищення як політичної, так і соціально-економічної системи. Навіть при умові активної допомоги міжнародної спільноти, процес реінтеграції окупованих територій в політико-економічну та культурну життєдіяльність підпадає до юрисдикції держави, під визнанням на міжнародному рівні суверенітетом якої перебувають дані території. Держава повинна не лише повною мірою

відновити постраждалі від військових дій території, а й забезпечити належні умови для дієвої роботи усіх складових частин управлінської системи.

Наведено особливості постконфліктного відновлення у Німеччині та Японії. Це лише кілька взірців держав з досить привабливим та корисним досвідом у сфері державного управління постконфліктного відновлення. Безперечно, це не слід вважати винятковим переліком, однак досвід в даній сфері саме цих країн підтверджує важливість здійснення раціональних кроків, спрямованих на формування належних умов для подальшого розвитку. Варто підкреслити, що досвід кожної країни потребує проведення ґрунтовного окремого дослідження, визначення проблем та недоліків, які вирішували в процесі свого відновлення.

The article is devoted to the disclosure of foreign experience in post-conflict reconstruction governance and the possibilities of its implementation in Ukraine. It is determined that today there are many regions where various political and military conflicts take place, which lead to the destruction of both the political and socio-economic systems. Even with the active assistance of the international community, the process of reintegration of occupied territories into political, economic and cultural life falls under the jurisdiction of the state, under whose internationally recognized sovereignty these territories are located. The state must not only fully restore the territories affected by military actions, but also provide appropriate conditions for the effective operation of all components of the management system.

The features of post-conflict recovery in Germany and Japan are given. These are just a few examples of states with quite attractive and useful experience in the field of public administration of post-conflict recovery. Undoubtedly, this should not be considered an exclusive list, however, the experience in this area of these countries confirms the importance of implementing rational steps aimed at creating appropriate conditions for further development. It is worth emphasizing that the experience of each country requires a thorough separate study, identification of problems and shortcomings that were solved in the process of its

recovery.

The main aspects of the recovery of the Ukrainian Republic after World War II are determined. It is established that the recovery of the Ukrainian SSR after World War II and the reconstruction of Germany have various conditions and goals. Thus, Ukraine, being part of the USSR, experienced great destruction and losses, but the recovery took place under the strict control of the Soviet authorities in the direction of industrialization and collectivization. In turn, Germany, which was divided into two parts, underwent significant changes in the political and economic system, and its restoration aimed at democratization and denazification, primarily in West Germany. In contrast, Japan, which lost the war, was occupied and experienced comprehensive socio-economic changes, but managed to realize rapid economic recovery.

The most threatening and positive moments in foreign experience of state management of post-conflict recovery are highlighted. It is found that the process of post-conflict recovery is multifaceted and includes not only the restoration of destroyed facilities, but also all aspects of the socio-economic life of the state. Success in this depends on the use of a systemic approach and the proper combination of international assistance and effective domestic policy. It is determined that international financial and logistical assistance is the main source of post-conflict recovery for most states.

Ключові слова: державне управління, постконфліктне відновлення, поствоєнний період, стратегії повоєнного відновлення, позитивні моменти, загрози.

Keywords: public administration, post-conflict recovery, post-war period, post-war recovery strategies, positive aspects, threats.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Вагомим фактором вдалого постконфліктного відновлення в країнах, які пройшли через тривалі конфлікти, вважається розвиток стабільної системи державного управління, спроможної належним чином реагувати на зміни, пристосовуватися до

викликів сучасної реальності та оперативно вирішувати головні проблеми. Вітчизняна система державного управління вже засвідчила високу стійкість, подолавши чимало викликів, заподіяних повномасштабним вторгнення Російської Федерації. Проте постконфліктне відновлення потребуватиме наступного об'єднання зусиль з метою удосконалення механізму ухвалення рішень та досягнення кращих результатів у сфері управління. Водночас, з іншої сторони, постконфліктне відновлення передбачає не лише інфраструктурне, житлове чи виробниче відновлення, а й потребують відновлення діяльності публічних органів влади на деокупованих територіях.

Необхідно зауважити, що по закінченні воєнних дій влада постконфліктних територіях потребуватиме організації сучасного типу політичних суперечностей. Постконфліктну територію вважають найсприятливішим політичним полем при здійсненні роботи міжнародних інституцій не тільки з огляду їх основної діяльності, але й з огляду перспективи впливу на постконфліктну територію в результаті гострої необхідності у фінансуванні відновлюючих процесів подібної території. Учасники міжнародних відносин впродовж тривалого періоду зводили певний механізм роботи для подібних територій, який вони надають в обмін на матеріальне сприяння процесів відновлення. В той же час, території наражаються на такі величезні масштаби руйнування, що не в змозі самотужки забезпечити процес відновлення. На даний час формування чіткої концепції стосовно відновлення тимчасово окупованих територій відбувається переважно емпірично, що вимагає проведення подальших наукових досліджень.

Зарубіжний досвід повинен відігравати вирішальну роль в процесі вирішення постконфліктних задач для нашої держави. Протягом останніх років на світовій арені спостерігається зростання кількості збройних протистоянь, проте повномасштабне вторгнення Росії слід вважати наймасштабнішою війною сучасності за ступенем інтенсивності та обсягами руйнації. Це визначає певні проблеми при використанні зарубіжного досвіду,

який не у кожному випадку буде актуальний. Через це вітчизняна дійсність потребує ретельного дослідження новітнього світового практичного досвіду постконфліктного відновлення, що сприятиме вибору оптимальних механізмів діяльності системи державного управління в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблематика висвітлювалася такими ученими як О. Берданова, А. Бохан, Є. Глодна, І. Дагаєв, А. Дука, В. Ляшенко, Г. Старченко, Є. Чеботарьов та іншими. Попри наявність значного масиву наукових доробок науковців, недостатньо дослідженим лишається питання постконфліктного відновлення з точки зору державного управління, оскільки публічні органи влади є визначальними учасниками процесів відновлення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є розкриття зарубіжного досвіду здійснення державного управління постконфліктним відновленням та можливості його імплементації в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. По всьому світу з року в рік зростає кількість військових конфліктів. Так, впродовж останніх двадцяти років вони мали місце у понад 50 країнах. Ті держави, де точилися збройні протистояння, опиняються в доволі складні ситуації. За винятком людських втрат, руйнується також й інфраструктура та людський капітал даних держав, втрачаються капіталовкладення в розвиток та економічна співпраця із країнами-сусідами, вичерпується державний бюджет, поширюється бідність і, своєю чергою, збільшується кількість населення, яке потребує соціальну допомогу. Постконфліктне відновлення є надважкою задачею для кожної країни після завершення військових конфліктів, і не кожна держава в змозі впоратися з даними викликами. Зарубіжний досвід засвідчує, що постконфліктне відновлення може бути успішним у випадку, коли держави могли по-новому організувати свій подальший розвиток та обрати належні для цього підходи та механізми. Будь-яке протистояння має чітку тривалість, інтенсивність, масштаби руйнації та вихідні напрями для відновлення. Впродовж останнього часу набуто чимало досвіду в даній сфері, однак єдиного

вірного виходу або моделі, яку варто імплементувати у вітчизняні умови. Тому досліджувати зарубіжний досвід постконфліктного відновлення потрібно, проте імплементувати його в Україні варто із врахуванням характерних особливостей держави та післявоєнних умов.

Проте, розглядаючи досвід постконфліктного відновлення інших держав, необхідно, передусім зауважити, що вдала відбудова можлива лише при встановленні довгострокового миру, що має стати гарантією подальшого розвитку. Як зазначають дослідники, «майже 40% країн, які пережили військові конфлікти чи громадянські війни, повертаються до збройного протистояння протягом десяти років, що в науковій літературі отримало назву – «конфліктної пастки»» [1, с. 462]. Відтак, відновлення у воєнних умовах повинне бути направлене на ті сфери, які відіграють ключову роль в обороні та безпеці держави, а також повинні забезпечити оптимальні передумови для діяльності громад (в контексті відбудови житла та інших інфраструктурних об'єктів).

Найвідомішою та успішною міжнародною програмою повоєнної відбудови в Європі вважається «План Маршалла, який було розроблено в 1947 р. Зазначена програма тривала чотири роки (1948-1951 рр.), за цей період США надали 13 млрд дол. (з урахуванням інфляції ця сума дорівнює близько 115 млрд дол.). За планом Маршалла європейські країни отримували фінансову та матеріально-технічну допомогу, основною метою якої була відбудова промисловості та поглиблення економічних зв'язків між усіма європейськими країнами. Також цей план став інструментом просування в Європу політичних та економічних інтересів США. План Маршалла діяв для 16 європейських країн, зокрема Італії, Франції, Великої Британії, Бельгії, Австрії, Данії, Греції, Нідерландів, Ісландії, Ірландії, Швеції, Португалії, Люксембургу, Норвегії, Швейцарії та Туреччини, пізніше він був поширений на Західну Німеччину. Фактично План Маршалла був найбільш успішною широкомасштабною програмою зовнішньої допомоги США, результатами якої стало збільшення валового національного продукту країн Західної Європи у сукупності на 32%,

обсяг сільськогосподарського виробництва на 11% перевищив довоєнний рівень, а промислове виробництво збільшилося порівняно з 1938 р. на 40%» [2, с. 27].

Найбільшим одержувачем зовнішньої допомоги вважається Західна Німеччина (ФРН), яка по закінченні Другої світової війни зазнала суттєвих руйнувань та була економічно виснаженою. Проте, попри усю складність соціально-економічного становища, Німеччина змогла реалізувати вдале економічне та територіальне відновлення.

Як зазначають науковці А.П. Дука та Г.В. Старченко, «впродовж відновлення Німеччина здійснила широкомасштабний демонтаж своєї військової промисловості та зброї відповідно до умов перемир'я та міжнародних угод. Це дозволило переорієнтувати обмежені фінансові та людські ресурси на мирні промислові галузі, такі як автомобілебудування та машинобудування» [3]. На нашу думку, реалізація подібних заходів сприяли забезпеченню достатньої відкритості та довіри до роботи державних інституцій і в той же час допомогли розвивати добрососуську та ефективну державну систему.

Якщо дивитися крізь призму відновлення Української РСР після Другої світової війни і відбудови Німеччини, то можна побачити суттєві відмінності, обумовлені різноманітними умовами та цілями. Так, Україна, будучи частиною СРСР, пережила великі руйнування та втрати, проте відновлення проходило під жорстким контролем радянської влади в напрямі індустріалізації та колективізації. В свою чергу, Німеччина, яка була розділена на дві частини, зазнала значні зміни в політико-економічному устрої, а її відновлення мало на меті демократизацію та денацифікацію, насамперед в Західній Німеччині.

Перейдемо до аналізу повоєнного відновлення Японії, що також має свої переваги. Повоєнне відновлення Японії також проходило на основі Плану (лінія) Доджа, що вважається аналогом Плану Маршалла. Тому слід вважати, що економічне відновлення не лише країн Європи, але й Японії, залежало від

поєднання міжнародного сприяння та ефективних внутрішніх дій, що відповідали даному етапу еволюції та специфіці держави. Якщо аналізувати відновлення Української РСР після Другої світової війни та повоєнну відбудову Японії, то можна засвідчити про різні умови та результати. Так, Україна пережила значні руйнування та людські втрати, проте також здобула певні вигоди від перемоги у війні та участі у створенні ООН. Натомість, Японія, яка прогала у війні, зазнала окупації та пережила всебічні соціально-економічні зміни, проте зуміла реалізувати швидке економічне відновлення.

Відновлення Української Республіки після Другої світової війни здійснювалося в умовах тоталітарного режиму, що встановився на території України після здобуття перемоги над нацистською Німеччиною. По закінченню війни спостерігалось послідовне відновлення господарства, інфраструктури та соціальної галузі, проте разом велася і радянська, тобто введення радянської політично-економічної системи.

Основними аспектами відновлення були:

1. Відновлення економіки (чимало зусиль спрямувалися на відновлення промисловості, інфраструктури та аграрної галузі, що зазнали суттєвих руйнацій в процесі військових дій).

2. Політичні процеси (Україна і на далі лишилася частиною СРСР, що дало поштовх для зміцнення радянської влади. Було запроваджено політику колективізації в аграрній галузі, переслідування проти тих, хто вів активну співпрацю із загарбниками чи приймався як «ворог народу». В той же час здійснювалися процеси русифікації та ідеологічної обробки суспільства).

3. Соціальна галузь (велася активна відбудова шкіл, лікарень, театрів, бібліотек. Виникли нові перспективи для освіти та культури, проте все це здійснювалося межах радянської системи).

4. Національне питання (у повоєнний період переслідувалася українська інтелігенція, церкви, національно свідомі громадяни. Була введена заборона на твори української літератури та мистецтва, а також обмеження використання української мови в офіційних сферах).

Отже, наведено основні відмінності повоєнного відновлення України, Німеччини та Японії у табл. 1.

Таблиця 1. Відмінності повоєнного відновлення України, Німеччини та Японії

	Україна	Японія	Німеччина
Статус після війни	Частина СРСР	Окупована країна, згодом незалежна	Розділена на чотири окупаційні зони, а згодом на ФРН (Західна Німеччина) та НДР (Східна Німеччина).
Руйнування	Величезні	Значні, але менші, ніж в Україні	Значні, але менші, ніж в Україні
Людські втрати	Величезні	Значні, але менші, ніж в Україні	Значні, але менші, ніж в Україні
Політичний устрій	Радянська система	Демократична республіка	Розділена на дві системи: капіталістичну (ФРН) та соціалістичну (НДР)
Економічне відновлення	Під керівництвом СРСР	Західна допомога та самостійна модернізація	Американська допомога, впровадження ринкової економіки
Зовнішні фактори	Відносна ізоляція	Активна зовнішня підтримка	Активна зовнішня підтримка
Рівень життя	Зростав повільно	Зростав швидко	Зростав швидко

Отже, Україна, будучи частиною СРСР, володіла обмеженими можливостями для самостійного відновлення і розвитку після Другої світової війни. Натомість же Японія, попри поразку та окупацію, зуміла здійснити швидке економічне відновлення та перетворитися на одну з найуспішніших країн світу. Успіх Німеччини та Японії був викликаний не лише міжнародною допомогою, але й особливостями суспільного та культурного розвитку.

Відтак зарубіжний досвід державного управління постконфліктним відновленням дає можливість засвідчити про його найважливіші особливості, на які Україна повинна зважати, щоб не припуститися при його імплементації. Так, погоджуємося з думкою В.І. Ляшенка та Є.В. Чеботарьова, «найбільш загрозливими з них в контексті відповідного світового досвіду є такі: уповільнений темп і відсутність комплексних реформ в Японії протягом

першого етапу відновлення 1945-1948 рр.; бурхливий сплеск корупції влади окремих країн та їх бізнесу щодо використання міжнародної допомоги; недостатнє інвестування відновлювальних заходів в галузях промислового й сільськогосподарського виробництва; недооцінка ролі й відсутність реальних заходів соціально-економічної політики щодо повернення біженців; територіально-регіональна нерівномірність провадження відновлювальних заходів на користь обмеженої кількості окремих великих міст» [4, с. 125].

Водночас в процесі дослідження зарубіжного досвіду у вирішенні вище наведених проблем можна виокремити потребу у: «дотриманні жорсткої фінансової дисципліни, контролю за прозорим і правильним рухом коштів у державі. Досвід реформ Японії підтвердив важливість комплексного підходу. Відповідний ефект забезпечили також приватизація, спрощення системи економіки та податкової системи, адміністрування процесів, планів дій у розвитку та відбудови країни. Позитивний зарубіжний досвід має бути використаний у розробці сучасних механізмів відновлення територій України після повномасштабного вторгнення РФ. Зокрема, План відновлення України передбачає п'ять основних пунктів: 1) негайний початок та покроковий розвиток; 2) нарощення справедливого добробуту; 3) інтеграція в ЄС; 4) відбудова країни в національному та регіональному масштабах; 5) стимулювання приватних інвестицій» [5, с. 18].

Крім цього, варто виокремити також і позитивні моменти у зарубіжному досвіді державного управління постконфліктним відновленням, які необхідно врахувати при імплементації у вітчизняні умови. Найважливіші з них є:

1. Державне управління постконфліктним відновленням має ґрунтуватися на чіткому плані із формулюванням насамперед стратегічних напрямів, пріоритетів, механізмів, термінів, показників та відповідальних органів влади.

2. Державне управління постконфліктним відновленням має включати не тільки всі галузі економіки, а й чимало реформ у соціальній сфері.

3. Державне управління постконфліктним відновленням має

ґрунтуватися на визначенні доволі обмеженого терміну реалізації своїх визначальних заходів.

4. Державне управління постконфліктним відновленням має виконуватися в євроінтеграційному напрямі.

5. Державне управління постконфліктним відновленням має виконуватися одночасно із створенням відповідної інституціональної сфери (передусім субординація цілей політичних партій вітчизняним інтересам відновлення країни). З багатьох точок зору даний чинник вважається навіть важливою передумовою реалізації державної відновлювальної політики.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Таким чином, відповідно до проведеного дослідження зарубіжного досвіду державного управління постконфліктним відновленням слід вважати, що даний процес наділений багатоаспектним характером та включає в себе не тільки відновлення знищених об'єктів, але й усі аспекти соціально-економічної життєдіяльності держави. Успішність при цьому залежить від використання системного підходу та належного поєднання міжнародного сприяння та дієвої внутрішньої політики. Безперечно, міжнародне фінансове та матеріально-технічне сприяння є головним джерелом постконфліктного відновлення більшості держав. З огляду на це Україна не є виключенням, що засвідчується більшістю науковців щодо потреби у розробці відповідних міжнародних програм. Однак, варто зазначити, що на ефективність таких програм суттєво впливає обраний національний напрям відновлення держави, наполегливість та систематичність у виконанні неминучих реформ, чіткість визначених пріоритетних напрямів розвитку, прозорість та сприятливість економічного середовища тощо.

Література

1. Collier P., Hoeffler A., Söderbom M. Post-Conflict Risks. *Journal of Peace Research*. 2008. № 45(4). P. 461-478.
2. Берданова О., Дагаєв І. Міжнародний досвід повоєнного відновлення країн. *Вісник Київського національного університету імені Тараса*

Шевченка. 2024. № 2 (2). С. 25-30. DOI: <https://doi.org/10.17721/3041-1912.2024/2-4/11>

3. Дука А.П., Старченко Г.В. Світовий досвід повоєнного відновлення економіки: уроки для України. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2022. № 6. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-03-06>.

4. Ляшенко В.І., Чеботарьов Є.В. Світовий досвід повоєнного відновлення: діалектика імплементації та адаптації в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2023. № 3 (73). С. 122-131.

5. Глодна Є., Бохан А. Сучасні проблеми відновлення територій України після повномасштабного вторгнення РФ. *UNIVERSUM*. 2024. № 08. С. 15-21.

References

1. Collier, P., Hoeffler, A. and Söderbom, M. (2008), “Post-Conflict Risks”, *Journal of Peace Research*, vol. 45(4), pp. 461-478.

2. Berdanova, O. and Dahaiev, I. (2024), “International experience of post-war reconstruction of countries”, *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, vol. 2 (2), pp. 25-30. DOI: <https://doi.org/10.17721/3041-1912.2024/2-4/11>.

3. Duka, A.P. and Starchenko, H.V. (2022), “World experience of post-war economic restoration: lessons for Ukraine”, *Problemy suchasnykh transformatsii*, vol. 6. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-03-06>.

4. Liashenko, V.I. and Chebotarov, Ye.V. (2023), “World experience of post-war recovery: dialectics of implementation and adaptation in Ukraine”, *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, vol. 3 (73), pp. 122-131.

5. Hlodna, Ye. and Bokhan, A. (2024), “Modern problems of restoration of territories of Ukraine after the full-scale invasion of the Russian Federation”, *UNIVERSUM*, vol. 08, pp. 15-21.

Отримано редакцією журналу / Received: 15.03.26

Прорецензовано / Revised: 17.03.26

Схвалено до друку / Accepted: 20.03.26